

BẠO LỰC GIA ĐÌNH VÀ HẬU QUẢ TÂM LÝ ĐỐI VỚI NẠN NHÂN CỦA BẠO LỰC GIA ĐÌNH

Lý Thị Minh Hằng

Khoa Tâm lý - Giáo dục, Học viện Báo chí và Tuyên truyền.

Bạo lực gia đình là hiện tượng đã và đang xảy ra ở khắp các quốc gia trên thế giới. Bạo lực gia đình làm tổn thương về thể xác, tinh thần của người phụ nữ và liên quan chặt chẽ đến vị trí, vai trò của họ trong hoạt động chính trị, kinh tế và văn hoá. Tổng thư kí Liên Hợp Quốc Ban Ki-moon đã nói: “*Bạo lực với phụ nữ là không bao giờ được chấp nhận, không bao giờ được khoan dung, tha thứ*” (1).

Giống như nhiều quốc gia khác trên thế giới, Việt Nam cũng phải đối mặt với vấn đề bạo lực gia đình. Hàng ngày hàng giờ vẫn liên tiếp xảy ra những vụ bạo lực bởi người chồng đối với vợ dưới nhiều hình thức khác nhau như bạo lực thể xác, tinh thần, tình dục và kinh tế. Các dạng bạo lực này đã và đang gây ra những hậu quả nặng nề đối với phụ nữ không chỉ về sức khoẻ thể chất mà nặng nề hơn là sức khoẻ tinh thần. Thời gian gần đây, nhiều vụ bạo lực gia đình nghiêm trọng đã được đưa tin trên các phương tiện truyền thông đại chúng. Để ngăn chặn và đẩy lùi những hành vi bạo lực gia đình, mỗi cá nhân và toàn xã hội cần nhận thức đúng đắn về bạo lực gia đình và hậu quả tâm lý mà bạo lực gia đình gây ra.

1. Khái niệm về bạo lực gia đình

Kể từ năm 1993, khi bạo lực gia đình được nhìn nhận là sự vi phạm không thể chấp nhận được đối với nhân phẩm con người và trở thành mối quan tâm chung của toàn nhân loại, nhiều định nghĩa khác nhau về bạo lực gia đình đã xuất hiện.

Xét trên bình diện biểu hiện của hành vi bạo lực, tác giả Hoàng Bá Thịnh cho rằng bạo lực gia đình là sự xâm phạm và ngược đãi về thân thể, tinh thần hay tình cảm giữa các thành viên trong gia đình.

Xét trên bình diện chủ thể của hành vi bạo lực, tổ chức Y tế thế giới (WHO) nhận định: Phần lớn người gây bạo lực gần như luôn luôn là nam giới, thường là người chồng hoặc người tình, chồng cũ đối với vợ.

Xét trên bình diện hậu quả của hành vi bạo lực, Đại hội đồng Liên hợp quốc nhận thấy đây là những hành vi dẫn đến hoặc có khả năng dẫn đến những tổn thất về thân thể, tình dục hay tâm lý của người phụ nữ. Đây cũng là quan điểm của Quỹ dân số Liên hợp quốc (UNFPA) và là quan điểm của Chính phủ Việt Nam đã được thể hiện rõ trong Luật phòng chống bạo lực gia đình.

Xét trên bình diện nguyên nhân của bạo lực gia đình, Quỹ dân số Liên hợp quốc (UNFPA) khẳng định: bạo lực gia đình bắt nguồn từ các mối quan hệ quyền lực bất bình đẳng giữa nam giới và phụ nữ.

Qua phân tích các định nghĩa trên, chúng ta có thể thấy bạo lực gia đình là những hành vi ngược đãi của thành viên gia đình đối với người thân của họ, dẫn đến những tổn thất về thân thể, tình dục hay tâm lý của nạn nhân. Đó có thể là bạo lực của chồng đối với vợ, của vợ đối với chồng, của bố mẹ đối với con cái, của mẹ chồng với con dâu, của anh chị em trong gia đình với nhau... bao gồm bạo lực thể chất, bạo lực tinh thần, bạo lực tình dục và bạo lực kinh tế.

Dấu hiệu nhận biết các dạng bạo lực:

- Bạo lực thể chất: tát, dấm đá, xô đẩy, ném các vật vào người...
- Bạo lực tinh thần: quát tháo, đe dọa, chửi rủa, lăng mạ, sỉ nhục, trừng phạt...
- Bạo lực tình dục: cưỡng bức quan hệ tình dục khi người vợ mệt mỏi hoặc đang bị bệnh, không chịu dùng các biện pháp tránh thai theo yêu cầu của vợ,...
- Bạo lực kinh tế: Kiểm soát tiền bạc và dành quyền quyết định mọi việc chi tiêu trong gia đình ⁽²⁾,...

Trong phạm vi bài viết này, chúng ta chỉ xem xét bạo lực của người chồng với người vợ và đánh giá hậu quả do bạo lực gây ra đối với nạn nhân.

2. Hậu quả tâm lý của bạo lực gia đình đối với nạn nhân

Trong những năm qua tại Việt Nam, tình trạng bạo lực gia đình đã diễn ra khá phổ biến ở mọi tầng lớp nhân dân. Kết quả khảo sát của Ủy ban Các vấn đề xã hội của Quốc hội tại 8 tỉnh, thành phố cho thấy, hàng năm có 2,3% gia đình có các hành vi bạo lực về thể chất (đánh đập), 25% gia đình có hành vi bạo lực tinh thần và 30% cặp vợ chồng xảy ra hiện tượng ép buộc quan hệ tình dục ⁽³⁾. Bạo lực gia đình đã và đang gây ra những hậu quả nghiêm trọng, gây ra nhiều bất hạnh, đau khổ cho phụ nữ và trẻ em.

- Hậu quả tâm lý đối với người phụ nữ:

Trong các hành vi bạo lực kể trên, bạo lực tinh thần gây ra những tổn thương sâu sắc và lâu dài nhất, ảnh hưởng mạnh đến đời sống tình cảm của phụ nữ. Các phương thức xúc phạm tình cảm như chửi rủa, đe dọa, lăng mạ, sỉ nhục vợ trước mọi người... một cách có chủ đích và lặp đi lặp lại có thể tác động mạnh đến cảm nhận về bản thân và thực tế của người phụ nữ. Họ thấy đau đớn, nặng nề, day dứt và chán ghét bản thân.

Không chỉ riêng bạo lực tinh thần, cho dù bất cứ hình thức nào bạo lực gia đình cũng tạo ra cho người vợ sự ức chế, nỗi đau phải sống trong cảnh bạo lực. Những vết thương về thể xác sẽ tan đi theo thời gian nhưng những tổn thương về tinh thần thì không dễ dàng xóa bỏ. Nhiều người qua thời gian dài bị hành hạ bởi những hành vi bạo lực khác nhau đã chịu đựng những chấn động mạnh và lâu dài về tâm lý như trầm cảm, sợ sệt, luôn trong trạng thái hoang mang, mất ngủ, mệt mỏi, ăn không ngon, luôn bị ám ảnh bởi bạo lực. Có người "khi nào cũng nằm mơ ông ấy cầm dao đập cửa xông vào". Có người dường như tuyệt vọng hoàn toàn, trở nên hờ hững với mọi thứ

xung quanh, thậm chí còn tìm đến cái chết vì họ thấy “tủi phận, sống không bằng con vật, chết đi cũng chẳng tiếc”⁽⁴⁾. Với những phụ nữ có hiện tượng rối loạn tâm lý sau khi bị chấn thương do bạo lực, họ không thể có đủ nội lực để chăm sóc con cái, môi trường gia đình vì thế mà ảnh hưởng đến sự phát triển và hình thành nhân cách con trẻ.

- Hậu quả tâm lý đối với trẻ em

Bạo lực gia đình không chỉ ảnh hưởng trực tiếp đến người phụ nữ mà bản thân trẻ em sống trong gia đình có bạo lực cũng là nạn nhân. Trong môi trường bạo lực, trẻ em thường không có cơ hội tìm thấy sự bình an trong tâm hồn, khó hoà nhập với cuộc sống cộng đồng trong tương lai cũng như không sao khắc phục được tư tưởng trầm uất triền miên trong cuộc sống riêng tư, bao gồm: sự gầy hân, sợ hãi, mất ngủ, thiếu tự tin, thất vọng, rối nhiễu tâm lý và trầm cảm làm ảnh hưởng xấu tới kết quả học tập, kỹ năng giải quyết vấn đề của trẻ em.

Bạo lực gia đình nghiêm trọng và xảy ra thường xuyên thường dẫn tới các hiện tượng bất ổn tinh thần như: tê liệt cảm giác hoặc bị ám ảnh bởi những hành vi bạo lực ở trẻ em. Mặc dù khiếp sợ và căm ghét thói bạo lực của người cha nhưng khi trưởng thành những đứa con trai có xu hướng lặp lại cách cư xử như thế với người thân. Còn các bé gái có thể sau này cũng sẽ cam chịu cảnh bạo lực nếu có hoặc sẽ có ác cảm với đàn ông. Có lẽ đó là di chứng tinh thần của tình trạng bạo lực gia đình đã in sâu vào tiềm thức và điều khiển hành vi của con trẻ. Theo các chuyên gia tâm lý, những người chứng kiến cảnh bạo lực hoặc chính họ là nạn nhân của bạo lực sẽ ít nhiều tiếp nhận hành vi bạo lực đó trong tâm trí. Với trẻ em sống trong gia đình có hành vi bạo lực, lớn lên ra ngoài xã hội có thể sẽ rụt rè, sợ hãi người khác, không dám bày tỏ suy nghĩ của mình nhưng cũng có thể sử dụng bạo lực để giải quyết những mâu thuẫn nảy sinh trong cuộc sống.

Thực trạng trên cho thấy, hậu quả của bạo lực gia đình đã tước đi của người phụ nữ sức khoẻ, tình thương yêu, lòng tự tôn, làm gia đình tan nát. Không chỉ làm kiệt quệ kinh tế gia đình mà bạo lực gia đình còn gây thiệt hại cho cộng đồng, xã hội, đất nước ở nhiều mức độ khác nhau. Nó làm giảm khả năng sản xuất của người phụ nữ trong gia đình và cộng đồng, làm suy giảm nguồn lực từ các dịch vụ xã hội, làm giảm khả năng học tập và giáo dục toàn diện, khả năng vận động và sáng tạo của phụ nữ, con cái và cả người gây ra bạo lực. Bạo lực gia đình là một cản trở đối với quá trình xóa đói giảm nghèo, đối với việc thực hiện các mục tiêu phát triển Thiên niên kỷ, làm gia tăng sự bất bình đẳng và giảm danh dự, sức khỏe, an sinh và quyền tự chủ của nạn nhân⁽⁵⁾.

3. Nguyên nhân của bạo lực gia đình

Một trong những nguyên nhân dẫn đến hậu quả kể trên là do nhận thức về bạo lực gia đình của người phụ nữ chưa đầy đủ. Nhiều phụ nữ không nhận thức được thế nào là bạo lực gia đình và chưa nhận biết được các dạng khác nhau của bạo lực gia đình. Nhiều người cho rằng, chỉ khi dùng vũ lực đối với người khác mới là bạo lực, còn những hành vi không sử dụng vũ lực như chửi mắng, day nghiến, nhiech móc... là bạo lực tinh thần thì không được thừa nhận là bạo lực. Đặc biệt, với các dạng bạo lực

tình dục và bạo lực kinh tế thường diễn ra âm thầm, dai dẳng triền miên từ ngày này sang ngày khác thì hầu hết phụ nữ khó nhận biết, họ không ý thức được, thậm chí còn tạo thói quen thích ứng. Nhiều người cho rằng, trong quan hệ vợ chồng hay quan hệ chung sống giữa nam và nữ, không tồn tại dạng bạo lực tình dục. Đây là dạng bạo lực rất khó nhận biết bởi tính chất riêng tư, tế nhị của nó. Ngay cả trong trường hợp nếu hành vi bạo lực tình dục gắn liền với bạo lực thể xác thì người phụ nữ cũng không dám thừa nhận đó là bạo lực, không dám công khai chống lại vì bị ràng buộc bởi thiên chức làm vợ. Theo TS Robin Harr, trong văn hoá Á đông, quan hệ gia đình và giới dựa trên nguyên tắc Khổng giáo đã khiến cho người phụ nữ trở nên thụ động tự ti bởi họ được giáo dục, dạy dỗ để phục tùng gia trưởng⁽⁶⁾. Tất cả những công việc người phụ nữ làm hàng ngày có ý nghĩa quan trọng và thiết thực đối với xã hội và mọi thành viên trong gia đình vẫn chỉ được coi là bổn phận, là thiên chức tự nhiên mà cả người đàn ông và phụ nữ đều nghĩ như vậy. Vì vậy, bạo lực vẫn cứ diễn ra thường xuyên, hàng ngày trong gia đình và để lại những hậu quả nặng nề cả về thể chất, tinh thần, kinh tế... đối với nạn nhân.

4. Giải pháp

Do nhận thức không đầy đủ và đúng đắn về bạo lực gia đình nên phụ nữ thường có thái độ tiêu cực: hoặc là chấp nhận, cam chịu bạo lực hoặc là có thái độ tự hủy hoại chính mình. Để bảo vệ được sự an toàn về tính mạng, sức khỏe, nhân phẩm của bản thân và con cái, người phụ nữ cần được trang bị những kiến thức về bạo lực gia đình. Có sự hiểu biết cơ bản đó, người phụ nữ mới có thể tự tin hơn vào bản thân, gạt bỏ những thói quen có tính chất định kiến, biết phân tích đánh giá tình huống, phân biệt đúng sai để có cách xử sự phù hợp.

Tuy nhiên, để giảm thiểu và tiến tới xóa bỏ bạo lực gia đình, không chỉ riêng người phụ nữ cần được nâng cao nhận thức mà chính những người chồng - chủ thể của hành vi bạo lực cũng cần được giáo dục. Hiện nay, công tác phòng chống bạo lực gia đình đã trở thành trách nhiệm chung của toàn xã hội và được qui định rõ trong Luật phòng chống bạo lực gia đình. Vì vậy, việc nâng cao nhận thức cho cả cộng đồng về phòng chống bạo lực gia đình là một trong những giải pháp thúc đẩy tiến trình xóa bỏ bạo lực gia đình tại Việt Nam.

Chú thích

1. <http://www.dovipnet.org.vn> ngày 10/3/2008.
2. Lê Thị Phương Mai (1998), *Bạo lực và hậu quả đối với sức khoẻ sinh sản: Hiện trạng của Việt Nam*.
3. <http://www.vietbao.org.vn> ngày 4 tháng 11 năm 2006.
4. Trung tâm Nghiên cứu và ứng dụng khoa học về Giới - Gia đình - Phụ nữ và Vị thành niên (CSAGA).
5. Lê Thị Quý - Đặng Vũ Cảnh Linh (2007), *Bạo lực gia đình - một sự sai lệch giá trị*, NXB Khoa học xã hội.
6. Robin Haarr (2004), *Những yếu tố dẫn đến ngược đãi vợ*.